

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на Шабан Шабан Даракчи на тема:
**ДИНАМИКА В ПРЕДСТАВИТЕ ЗА ДЖЕНДЪР, СЕКСУАЛНОСТ И БРАК
СРЕД БЪЛГАРИТЕ МЮСЮЛМАНИ: СЛУЧАЯТ БРЕЗНИЦА**

Предлаганият за защита дисертационен труд е с внушителен обем от 238 страници, разпределен в пет глави, въведение, заключение, използвана литература и приложения. Всъщност, текстът условно може да бъде разделен на обща теоретична част и на втора част, в която се съдържа анализът и резултатите от лично проведено теренно изследване на конкретна общност по въпросите за представите за джендър, сексуалност и брак. Представена в обем от 77 страници, тази част е логическо продължение на четвърта глава, в която е изяснен теоретичният модел на изследването и понятийно индикаторната система. Очевидно, след препоръките от вътрешното обсъждане целият текстов корпус в композиционно отношение е значително подобрен, балансиран и структуриран.

Основната цел на дисертацията е да бъде направен „един цялостен, многофакторен и изчерпателен анализ на динамиката в представите за междуполовите взаимоотношения и сексуалността и брака и начина, по който се изграждат представите за тях в рамките на една сравнително голяма българска мюсюлманска общност, данните от което да бъдат приложими с известни уговорки и към другите общности с подобен религиозно- исторически, социално-икономически и демографски профил (с. 8)“ За тази цел авторът залага основно на включеното наблюдение и на дълбочинното интервю като водещи методи (с. 9 и с. 139) и е прав, когато изтъква в заключението, че анализът му съчетава социологически и антропологически подходи.

Водещата теза, формулирана в началото, че религията сред българите мюсюлмани не оказва силно влияние в процесите на конструиране на джендър ролите, сексуалността и брака като социологически феномени, защото религията не се познава в дълбочина и фактологичност, а само конституира официално-общностните рамки на мислене и възприятие”(с. 11), е подкрепена и убедително защитена с обилен емпиричен доказателствен материал. Тя става и още по-сигурна, като се вземе предвид и фактът, че дисертантът не е чужд и външен на изследваната от него общност и тъкмо това му е позволило да навлезе и в най-деликатни и интимни сфери от живота на хората в село Брезница, при това да бъде коректен и да спазва етиката на изследовател, който цени

респондентите си като истински и живи хора. Този аспект на изследването не бива да бъде пропускан при оценяването на труд от подобен характер.

До 105 страница е теоретичният увод, структуриран в три части - от гледна точка на изследванията на пола, на сексуалността и на брака и развода. Пространен, детайлен, но четивен и стегнат като стил, тук авторът демонстрира висока теоретична компетенция и свободно убедително и аналитично представяне на отделните теории. Почти задължителното за жанра теоретично представяне тук е разположено в първите три глави, в които се проследяват теоретичните и методологическите аспекти на социологическите изследвания на пола, сексуалността и брака. Несъмнено е впечатлението, което оставя у читателя тази част от дисертационния труд: изключително задълбочената теоретична подготовка на автора. Дори и разгърнатата като обем, тази част не „виси“ сама за себе си с единствената цел да докаже теоретичните и библиографските компетенции на автора, нещо, което нерядко се забелязва в подобен род дисертации и се очертва като общ недостатък на жанра. В случая имаме налице много задълбочено навлизане и критично представяне в триделен вид на джендър изследванията, изследванията върху сексуалността и върху брака и в хода на изложението нататък дори могат да бъдат забелязани „любимите“ автори на дисертанта – Мишел Фуко, Пиер Бурдийо, П. Колинс. Но не само: в хода на изложението, става ясно, че Даракчи познава класиците като Дюркем, Фройд, Маркс, Вебер, Токвил, Тьониес, Парсънс, както и водещи имена в съвременната социология като А. Гидънс и най-новите изследвания на автори като Пилчър, Екерт и Макконъл, Ричардсън, Конъл, Уийкс и други. Не са пропуснати и антрополози от ранга на Л. Морган, Малиновски, Радклиф-Браун и М. Мийд.

Тук има само една малка и незначителна подробност, за която е необходимо уточнение. На страница 16 в бележка под линия има малко неточна и подвеждаща мисъл: „В книгите „Тя на Балканите“ и „Теория през границите“ се налага употребата на понятието род, което от една страна подвежда читателя относно предмета на изследване и от друга допринася за засилване на общият проблем около липсата на консенсус за общ превод и термин при изследванията на джендър проблема.” Като един от съставителите на сборника трябва да посоча, че на оня ранен етап от изследванията на джендъра у нас единство на терминология и нейното уеднаквяване не е търсено. Международната кръгла маса на тема „Тя на Балканите“, чиито доклади са публикувани в едноименния сборник, беше сред първите с джендър проблематика у нас

и по тази причина уеднаквяване на терминологията не беше сред целите на научния форум, отделно от това, по традиция неговият характер е интердисциплинарен.

Глава IV, „Джендър, религия, етнос и политика. Теоретичен модел на изследването и понятийно-индикаторна система”, играе условно роля на втора част от изследването, където дисертантът показва добро познаване на съвременните изследвания в областта на пола, сексуалността и брака у нас, както и най-новите изследвания, посветени на българите мюсюлмани. Тя по същество е методологическа и е съставена от обзор и теоретичен анализ на основни изследвания, посветени на проблемите за джендър, брак и сексуалност и тяхната връзка с религията и етноса. Някои неточности от предишния вариант на текста са избегнати и прецизирани и това ѝ придава характер на преходна част, улесняваща сигурността на изводите, направени от дисертанта, какъвто е следният: „Ето защо вече не можем да говорим за българи мюсюлмани в единствено число, защото има много населени места и региони, в които българите мюсюлмани не са „върнали“ бащините си арабско-турски имена и не се определят като религиозни, докато в други населени места, религията е главно средство за идентификация.” (с. 127 -128) Този и други важни изводи на автора показват, че конкретни изследвания на конкретни случаи като това на Даракчи, разрушават тенденцията в някои публикации на българите мюсюлмани да се гледа като на единна хомогенна общност, от което произтичат и определени генерализации, създаващи измамен образ за тази част от българското общество.

За мен лично особен интерес представлява конкретната емпирична изследователска част от дисертацията. Навлизането в толкова интимни сфери от живота на една не чак дотам вече затворена общност е труднопостижима задача, дори и за изследовател, който е и представител на същата тази общност. И тук Даракчи заслужава поздравления. Конфликтната теория е водеща, както и интерсекционалността на П. Колинс като водещ методологичен принцип, цитирана на много места в дисертацията. Демонстрираната сила на социологическия подход тук е безспорна. Изводите му за това до каква степен религията влияе или не върху формирането на представи за пола, сексуалността и брака са важни и заслужават внимание. Оказва се, че религиозното знание, предавано предимно по устен път, е по-скоро фолклорно религиозно знание и неслучайно фолклористите и етнологите говорят за фолклорно християнство и фолклорен ислям. Работещо се оказва и разграничението на Гудсий за „културно обусловен” и „религиозен мюсюлманин”, доколкото изследването на Даракчи го потвърждава. Твърдението за джендър отношенията в

помашките села, изградени предимно на патриархален принцип, които не се различават особено много от патриархалните християнски села в традиционният им вид, а религията там, е само допълващ нюанс на подчинението, в което се оказват жените от страна на мъжете в тези общности (с. 174), е от особена важност за изследването. Солидна е емпиричната база на тази монографична част – 66 интервюта с възрастова рамка 18 - 80 години, осигуряващи междугенерационния анализ. Продължителността от 6 години също говори в полза на една сериозност и задълбоченост при набиране на теренния материал.

В заключение препоръчвам дисертационния труд за успешна защита за присъждане на научната и образователна степен „доктор”. Лекотата, с която се чете текстът, ясната мисъл, критичните коментари, богатият библиографски научен апарат, изключително интересните теренни наблюдения и техният анализ говорят за млад и подготвен специалист, който има всички основания да получи научно-образователната степен „доктор”.

2013-11-29
Благоевград

Доц. д-р Илия Недин